

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสรุปเป็นประเด็นสำคัญๆ ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
 - 1.1 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
 - 1.2 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น
2. ทำรากพื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทย
 - 2.1 ความหมายของนาฏยศัพท์
 - 2.2 ประเภทของนาฏยศัพท์
 - 2.3 ความหมายของภาษาท่า
 - 2.4 ประเภทของภาษาท่า
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิธีดี
 - 3.1 ความหมายของวิธีดี
 - 3.2 ข้อได้เปรียบระหว่างวิธีดีกับสื่ออื่น
 - 3.3 การเขียนบทวิธีดี
 - 3.4 การออกแบบบทเรียนวิธีดี
 - 3.5 การหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย
6. สมมติฐานการวิจัย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

1. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ ดังนั้นกิจกรรมศิลปะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์เห็นคุณค่า และเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะและสิ่งรอบตัว พัฒนาเจตคติ สมาธิ รสนิยมส่วนตัว มีทักษะ กระบวนการ วิธีการแสดงออก การคิดสร้างสรรค์ เข้าใจและแสดงออกทางนาฏศิลป์ อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะ อย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มีความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นค่านาฏศิลป์ ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล (กระทรวงศึกษาธิการ .2544 : 2-11)

2. มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

สาระที่ 3 : นาฏศิลป์

มาตรฐาน ศ 3.1 : เข้าใจ และแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด ต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ช่วงชั้นที่ 1 ป. 1 - 3

1. แสดงออกอย่างอิสระถ่ายทอดความคิดความรู้สึกและเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยการใช้กระบวนการทางละครสร้างสรรค์(Creative drama)
2. แสดงการเคลื่อนไหวอย่างอิสระ และมีรูปแบบนาฏศิลป์เบื้องต้น
3. แสดงออกทางนาฏศิลป์จากประสบการณ์อย่างอิสระ
4. แสดงออกถึงความรู้สึกและความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงออกทางละครสร้างสรรค์ของผู้อื่นได้อย่างจริงใจและมีทัศนคติเชิงบวก
5. แสดงความรู้สึกชื่นชมต่อการแสดงออกทางนาฏศิลป์
6. นำความรู้ ความเข้าใจจากประสบการณ์ การฝึกฝนด้านละครสร้างสรรค์ และนาฏศิลป์มาเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 3.2 : เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์ และ
วัฒนธรรม เห็นคุณค่านาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

ช่วงชั้นที่ 1 ป.1-3

1. นำประสบการณ์การเรียนรู้ฐานนาฏศิลป์และละครสร้างสรรค์ มาทำความเข้าใจกับ
ประสบการณ์ของตนเองและครอบครัว

2. สนใจนาฏศิลป์ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญา
ไทยและสากล

ทำรำพื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทย

ภาษาท่ารำนานาฏศิลป์ไทยเป็นอวัจนภาษา (Nonverbal Language) ที่พัฒนารูปลักษณ์
จากภาษาพูดไปสู่ภาษาท่าที่สามารถสื่อความหมายหรือเล่าเรื่องให้ผู้ดูเข้าใจโดยใช้การเคลื่อนไหว
ของร่างกายเป็นสื่อในการถ่ายทอด ทั้งยังสามารถแสดงถึงอารมณ์ของตัวละครที่กำลังสื่อสารกับผู้ดูว่า
อยู่ในภาวะใดได้อีกทางหนึ่งด้วย การฝึกหัดนาฏศิลป์ไทยให้มีความสำคัญกับการสื่อความหมายด้วย
ภาษาท่านี้ เรียกว่า "ตีบท" หรือ "ใช้บท" ซึ่งต่อมามีการรวบรวมและเรียบเรียงจนเป็นแบบแผนถือ
ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเกิดเป็นภาษาเฉพาะทางเรียกว่า "นาฏยศัพท์" สอดคล้องกับสุกัญญา
ทรัพย์ประเสริฐ (2539 : 75-76) ที่กล่าวว่า นาฏศิลป์เป็นศิลปวัฒนธรรมอีกแขนงหนึ่งที่มีค่าควรแก่
การอนุรักษ์และถ่ายทอดสืบไปซึ่งเยาวชนของชาติทุกคนจะต้องได้รับการปลูกฝังและมีทัศนคติที่ดี
เกิดความรู้สึกหวงแหนและเห็นความสำคัญ ฉะนั้น โรงเรียนจึงเป็นสถาบันหลักที่จะถ่ายทอด
ความรู้ และมีความจำเป็นอย่างยั้งที่จะต้องกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์ไว้ใน
หลักสูตรทุกระดับชั้น สิ่งหนึ่งที่จำเป็นจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับนาฏศิลป์ คือ หลักเบื้องต้นเกี่ยวกับ
นาฏศิลป์ หรือที่กล่าวว่าเรียนนาฏศิลป์ต้องรู้ภาษาท่าและนาฏยศัพท์ เช่นเดียวกับดนตรีที่จะต้องรู้
พื้นฐานของดนตรีคือรู้จักตัวโน้ต

1. ความหมายของนาฏยศัพท์

เรณู โกสินานนท์ (2518 : 9) ได้อธิบายถึงความหมายของนาฏยศัพท์ไว้ว่า คือ คำศัพท์ที่ใช้เกี่ยวกับการเรียกท่ารำ แบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ หมวดนามศัพท์ หมวดกริยาศัพท์ หมวดนาฏยศัพท์เบ็ดเตล็ด

ครุณี สัจจากุล (2532 : 11) กล่าวว่า นาฏยศัพท์ คือ ศัพท์ที่ใช้เกี่ยวกับท่ารำ สามารถสื่อความหมายกันได้ นาฏยศัพท์ประกอบการรำนั้นมีมากมายหลายอย่างบางคำก็รู้จักกันแต่เฉพาะพวกตัวละครเดียวกัน เช่น มนุษย์ ยักษ์ ลิง เท่านั้น การเรียนนาฏยศัพท์ต้องอาศัยการเรียนโดยการปฏิบัติประกอบด้วยจะได้ผลดีที่สุด

พจน์มัลย์ สมรรคนุตร (2532 : 24) กล่าวว่า คำว่า นาฏยศัพท์ หมายถึง ศัพท์ที่ใช้เกี่ยวกับท่ารำ และเป็นคำที่ใช้เฉพาะในวงการนาฏศิลป์ไทย มีทั้งที่ใช้กับการแสดงโขน ละคร ระบำ รำ ฟ้อน และการต่อสู้ด้วยอาวุธต่างๆ

สุกัญญา ทรัพย์ประเสริฐ (2539 : 76) กล่าวว่า นาฏยศัพท์ คือศัพท์ที่ใช้เกี่ยวกับท่ารำต่างๆ

สุนนมาลย์ นิมนต์พันธ์ (2540 : 20) อธิบายไว้ว่า นาฏยศัพท์ คือศัพท์ที่ใช้ในการรำ เพื่อนำมาใช้ในการฟ้อนรำ

อมรา กล้าเจริญ (2542 : 116) ได้อธิบายความหมายของนาฏยศัพท์เบื้องต้นไว้ว่า คือ ศัพท์ที่ใช้เฉพาะในทางนาฏศิลป์ เป็นชื่อของลักษณะการรำของไทย นาฏยศัพท์ที่ใช้อยู่ส่วนมากในการแสดงนาฏศิลป์ เช่น ล่อแก้ว จีบ ดั่งวง ประ จรด กระดก การยกเท้า ฯลฯ

ฉันทนา สันธนากร เอี่ยมสกุล (2545 : 25) อธิบายเกี่ยวกับนาฏยศัพท์ไว้ว่า เป็นศิลปะการเคลื่อนไหวหรือการใช้ลีลาท่าทางของนาฏศิลป์ไทย กิริยาการเคลื่อนไหวร่างกายจะต้องเป็นลีลาที่มีขั้นตอนเคลื่อนไหวสอดคล้องสัมพันธ์กัน โดยใช้อวัยวะส่วนต่าง ๆ เช่น มือ แขน เท้า ขา ศีรษะ

นิสา เมลานนท์ (2547 : 1) อธิบายความหมายของนาฏยศัพท์ไว้ว่า หมายถึง ศัพท์ที่บัญญัติขึ้นใช้ในการฟ้อนรำ แสดงลักษณะการเคลื่อนไหวร่างกายที่สัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่านาฏยศัพท์ หมายถึง ศัพท์ที่ใช้เรียกเกี่ยวกับท่ารำ เฉพาะในทางนาฏศิลป์ เป็นชื่อลักษณะท่ารำของไทย แบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ หมวดนามศัพท์ หมวดกริยาศัพท์ หมวดนาฏยศัพท์เบ็ดเตล็ด

2. ประเภทของนาฏยศัพท์

ได้มีท่านผู้รู้หลายท่านที่อธิบายประเภทและลักษณะการปฏิบัติทำนาฏยศัพท์ไว้ในตำราทำรำทางนาฏศิลป์ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ยึดแบบแผนการอธิบายทำรำของสุนนมาลย์ นิมเนตพันธ์ ที่ได้อธิบายถึงประเภทของนาฏยศัพท์และอธิบายการปฏิบัติทำรำนาฏยศัพท์ไว้ และนำมาปรับใช้เป็นแบบของผู้วิจัยเองดังจะอธิบายต่อไปนี้

สุนนมาลย์ นิมเนตพันธ์ (2532) ที่ได้แบ่งประเภทของนาฏยศัพท์ที่ใช้ในการแสดงละครรำโดยเฉพาะออกเป็น 3 หมวด

1. นามศัพท์ คือ ศัพท์ที่เรียกชื่อท่าต่างๆ บ่งบอกอาการกิริยาหรือวิธีปฏิบัติทำนั้นๆ หมายรวมถึงตำแหน่งและระดับที่งามอย่างมาตรฐานด้วย

2. กิริยาศัพท์ คือ ศัพท์เพื่อเสริมวิธีปฏิบัติหรือกิริยาของท่าว่าเป็นไปในลักษณะงามหรือไม่ เพียงใด แบ่งออกเป็น

2.1 ศัพท์เสริม คือ คำที่แสดงวิธีปฏิบัติหรือกิริยาของท่าที่มุ่งหวังให้ได้มาตรฐานขึ้น ให้งามมากขึ้น

2.2 ศัพท์เสื่อม คือ คำที่แสดงวิธีปฏิบัติหรือกิริยาของท่าที่แสดงระดับที่ไม่ได้มาตรฐาน เพื่อบอกกล่าวให้ผู้รำแก้ไขกิริยาทำนั้นให้ถูกต้องตามมาตรฐาน

3. นาฏยศัพท์เบ็ดเตล็ด คือ คำที่มีความหมายเฉพาะนอกเหนือจากนามศัพท์และกิริยาศัพท์ มีความหมายที่เข้าใจตรงกัน และปฏิบัติตรงตามกันสืบเนื่องมา

โดยได้แยกตามลักษณะการใช้ คือ การใช้ศีรษะและหน้า มีนาฏยศัพท์ เช่น ลักคอ เอียงศีรษะ เปิดคาง การใช้ไหล่ มีนาฏยศัพท์ เช่น ดีไหล่ กดไหล่ เป็นต้น การใช้มือและลำแขน มีนาฏยศัพท์ เช่น จีบหงาย จีบคว่ำ จีบส่งหลัง ล่อแก้ว การใช้เท้า เช่น กระดกเท้า การะทุ้งเท้า ฉายเท้า สะดุดเท้า เป็นต้น โดยผู้วิจัยได้ยกมาดังนี้

จีบ คือ ลักษณะการจีบมือ โดยใช้นิ้วหัวแม่มือมาจรดกับข้อที่หนึ่งของปลายนิ้วชี้ นิ้วทั้งสามที่เหลือเหยียดตึง กรีดให้สวยงาม ลักษณะคล้ายพัด การจีบทุกครั้งต้องหักข้อมือเข้าหาลำแขน (ด้านใน) เสมอ จีบบมี 2 ลักษณะ คือ จีบหงาย จีบคว่ำ และจีบพิเศษ (จีบล่อแก้ว) ลักษณะการจีบพิเศษ (จีบล่อแก้ว) มีลักษณะคล้ายการจีบชนิดอื่น ๆ แต่ใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลางโดยใช้นิ้วหัวแม่มือมากดที่ข้อที่หนึ่งของนิ้วกลาง (ด้านหลังมือ) ให้เป็นรูปวงกลม นิ้วที่เหลือทั้ง 3 กรีดเหยียดตึง

วง คือ ลักษณะการใช้มือตั้งวงเป็นท่าของลำแขนที่โค้ง ปลายนิ้วตั้งขึ้นหันฝ่ามือออกนอกตัวปลายนิ้วเหยียดตึงชิดกัน นิ้วหัวแม่มือองเข้าหาฝ่ามือเล็กน้อย ประกอบไปด้วย

1. วงบน ปลายนิ้วจะสูงระดับหางคิ้ว(ตวนาง) และปลายนิ้วระดับง่าศีรษะ (ตัวพระ)
2. วงกลาง ปลายนิ้วจะอยู่ระดับไหล่

3. วงล่าง มืออยู่ระดับสะเอว

สอคมมือ คือ การเริ่มต้นด้วยจับกว้างข้อศอกมาข้างหน้ากริวด้านข้าง แล้วค่อยๆ แหว่งมือจับ สอคมมือจับให้ขึ้นมาถึงระดับศีรษะ แล้วจึงปล่อยมือจับเป็นมือแบ ข้อควรระวังอย่า สอคมมือจับก่อนถึงมือที่หงายกระทู้เท้า - กระดกเท้า

จีเคาะนิ้ว คือ งอแขนมือนำระดับเอว เดินมือจากหน้าไปข้าง

กระทู้เท้า คือ ลักษณะของเท้าที่วางอยู่ข้างหลังด้วยจมูกเท้าแล้วใช้เท้ากระแทกพื้นเบา ๆ แล้วจึงยกเท้าขึ้น

กระดกเท้า คือ ลักษณะของการยกเท้าข้างหลัง เป็นกิริยาต่อเนื่องจากการกระทู้เท้า

สรุปได้ว่า ประเภทของนาฏยศัพท์นั้นมีด้วยกันทั้งหมดอยู่ 3 ประเภท ได้แก่ นามศัพท์ คือ ศัพท์ที่ใช้เรียกชื่อท่ารำต่างๆ เช่น วง จับ เท้า กิริยาศัพท์ คือ ศัพท์ที่ใช้ในการปฏิบัติอาการหรือกิริยาท่ารำ มี 2 ลักษณะคือ

1. ศัพท์เสริม คือ ศัพท์ที่เสริมแต่งลีลาท่ารำให้ถูกต้องงดงาม เช่น ทรงดั่ง ส่องมือนลดวง

2. ศัพท์เสื่อม คือ ศัพท์ที่ใช้เรียกท่ารำที่ไม่ถูกต้องตามแบบแผนที่กำหนดไว้ เช่น วงล้อ วงหัก วงล้น รำเลื่อย

นาฏยศัพท์เบ็ดเตล็ด คือ นาฏยศัพท์ที่นอกเหนือจากกิริยาศัพท์และนามศัพท์ เช่น ตัวพระ ตัวนาง ตัวตลก

3. ความหมายของภาษาท่า

สำหรับความหมายของภาษาท่า ผู้รู้หลายท่านให้ความหมายไว้ดังนี้

เรณู โกสินานนท์ (2518 : 13) ได้ให้ความหมายของภาษาท่าไว้ว่าเป็นกิริยาท่าทางต่างๆ ที่แสดงออกเป็นภาษาหรือท่าเต้นท่ารำในศิลปะการแสดงโขนหรือละคร เท่ากับเป็นภาษาพูดโดยที่ไม่เปล่งเสียงออกมา แต่อาศัยอวัยวะส่วนอื่นแสดงออกมาเป็นท่าทาง

สุกัญญา ทรัพย์ประเสริฐ (2539 : 81) กล่าวถึงกิจกรรมนาฏศิลป์ไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่วาดด้วยท่าทางการแสดงออกเพื่อบอกความหมายด้วยภาษาท่าทาง

สุนนมาลย์ นุ่มเนติพันธ์ (2532) ได้ให้ความหมายของภาษาท่าทางนาฏศิลป์ไว้ว่า หมายถึงการแสดงท่าทางซึ่งเป็นท่ารำแทนคำพูด กิริยาอาการ ความรู้สึกที่มีอยู่ภายใน

ดร.ฉวี สัจจากุล (2532 : 2) ได้ให้ความหมายของภาษาท่าทางนาฏศิลป์ไว้ว่า หมายถึงการแสดงท่าทางซึ่งเป็นท่ารำแทนคำพูดให้มีความหมายต่างกันไป รวมทั้งการแสดงอารมณ์ด้วย ภาษาท่าทางนาฏศิลป์เป็นภาษาอย่างหนึ่งที่วิวัฒนาการมาจากธรรมชาติเพราะการ

แสดงความหมายจากความคิด ความรู้สึกที่ให้ผู้อื่นเข้าใจนั้นมิได้ใช้คำพูดอย่างเดียว มนุษย์ย่อมใช้ท่าทางการออกไม้ออกมือ ตลอดจนสีหน้าประกอบด้วย

อมรา กล้าเจริญ (2542 : 112) อธิบายไว้ว่าภาษาท่าและภาษาทางนาฏศิลป์เท่ากับเป็นภาษาพูดโดยไม่ต้องเปล่งเสียงออกมา แต่อาศัยอวัยวะของร่างกายแสดงออกมาเป็นท่าทาง ผู้ดูผู้ชมจะสามารถเข้าใจ และชื่นชมศิลปะทางนาฏศิลป์ได้ดี

สรุปได้ว่า ภาษาท่า หมายถึง การแสดงท่าทางต่างๆ ด้วยภาษากายแทนการแสดงคำพูดกิริยาอาการ อารมณ์ โดยไม่ต้องเปล่งเสียงออกมานั่นเอง

4. ประเภทของภาษาท่า

ธนิต อยู่โพธิ์ (2511 : 152 – 155 อ้างถึงใน พจน์มัลย์ สมรรถบุตร. 2532 : 28-32) กล่าวว่า กิริยาท่าทางที่แสดงออกมาเป็นภาษาท่านั้น จำแนกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ภาษาท่าที่ใช้แทนคำพูด เช่น ท่ารับ ท่าเรียก ท่าปฏิเสธ ท่าสั่งให้ไป เป็นต้น
2. ภาษาท่าที่เป็นอริยาบทและกิริยาอาการ เช่น ท่ายืน ท่าเดิน ท่านั่ง ท่านอน เป็นต้น
3. ภาษาท่าที่แสดงถึงอารมณ์ภายใน เป็นความรู้สึก เช่น ท่ารัก ท่าโกรธ ท่าดีใจ ท่าเสียใจ ท่าโศกเศร้า เป็นต้น

ท่ารัก ปฏิบัติทำโดย แขนงฝ่ามือซ้ายและมือขวา ประสานแขนงมือทาบลงบนฐานหัวไหล่ ศีรษะเอียงขวา เท้าขวาก้าวไขว้มาข้างหน้า เปิดส้นเท้าซ้ายอยู่ข้างหลัง

ท่าโกรธ ปฏิบัติทำโดย แขนงฝ่ามือซ้ายและมือขวา ประคบเข้าหากันให้สูงอยู่ระดับหน้าท้อง พร้อมทั้งงูฝ่ามือ แล้วกระชากมือขวาออกไปข้างหน้า ยืนทึงน้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าซ้ายยกเท้าขวา แล้วกระเท็บลงไปบนพื้น

ท่าดีใจ ปฏิบัติทำโดย ใช้มือซ้ายกรีดจับนิ้วมาใกล้ริมฝีปากบน ศีรษะเอียงซ้าย มือขวาจิบอยู่ที่ชายพก ยืนทึงน้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าขวา เท้าซ้ายเหลื่อมไปข้างหน้า ให้ส้นเท้าซ้ายชิดเท้าขวา

ท่าโศกเศร้า ปฏิบัติทำโดย ใช้มือซ้ายและมือขวาโอบไขว้ที่สะเอว ก้มหน้าลงเล็กน้อย ยืนทึงน้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าขวา เท้าซ้ายเหลื่อมไปข้างหน้าให้ส้นเท้าชิดเท้าขวา

ใช้มือซ้ายแตะบริเวณแก้มและคาง หมายถึง อาย

ใช้มือข้างใดข้างหนึ่งจับมือเข้าหาบริเวณปาก หมายถึง ยิ้ม ยินดี แต่ถ้ามาจับมือบริเวณจมูก หมายถึง สูดดมหอม

สรุปได้ว่าภาษาท่านั้นแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ภาษาท่าที่ใช้แทนคำพูด เช่น การรับ ปฏิเสธ เรียก เป็นต้น
2. ภาษาท่าที่เป็นกิริยาอาการหรืออริยาบท เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น

3. ภาษาท่าที่แสดงกิริยา อารมณ์ภายใน เช่น เสียใจ ดีใจ โศกเศร้า รัก เป็นต้น

จากข้อมูลเบื้องต้นกล่าวได้ว่า ในการเรียนนาฏศิลป์สำหรับเด็กนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะมีพื้นฐานแรกเริ่มในการเรียนนาฏศิลป์ให้กับเด็กไปทีละน้อย ก่อนที่จะพัฒนาไปสู่รูปแบบของการรำมาตรฐานหรือเป็นชุด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กมีความกล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าคิด กล้าทำ รู้จักนาฏศิลป์ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย เข้าใจ และสามารถปฏิบัตินาฏยศัพท์ภาษาท่ารำพื้นฐานทางนาฏศิลป์ได้อย่างถูกต้อง เกิดความรักในการเรียนนาฏศิลป์

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวีซีดี

1. ความหมายของวีซีดี

VCD เป็นชื่อเรียกสั้นๆที่ย่อมาจาก Video CD หรือ Video Compact Disc เป็นซอฟต์แวร์ที่ใช้คู่กับเครื่อง VCD Player (บันทึกภาพเคลื่อนไหวและเสียง) โดยจะมีการบันทึกข้อมูลแบบ Digital - MPEG 1 ใช้เวลาในการเล่นสูงสุด 74 นาที และขนาดแผ่นดิสก์ 12 cm และบันทึกภาพดิจิทัลที่มีการบีบอัดข้อมูลตามมาตรฐานของ MPEG 1 (ชาติ พลพวง, 2544)

VCD เป็นชื่อเรียกสั้นๆที่ย่อมาจาก Video CD หรือ Video Compact Disc มีความหมายคือ การที่เรานำข้อมูล ที่มาจากเทปวิดีโอ หรือว่าเป็นไฟล์วิดีโอมาบันทึกลงไปในแผ่นซีดี ซึ่งแผ่นซีดีประเภทนี้จะสามารถเล่นได้ทั้งกับเครื่องคอมพิวเตอร์ของเรา หรือจะเล่นกับเครื่องเล่น VCD ตามบ้านก็ได้ โดยลักษณะของเครื่องวิดีโอที่ถูกเปลี่ยนลงแผ่นซีดีนั้นจะเป็นไฟล์ที่ชื่อว่า MPEG 1 นั่นเอง (สิทธิพัฒน์ จานงศิลป์, 2537: 3)

กิดานันท์ มลิทอง (2541) ได้ให้ความหมายไว้ว่า Video CD เป็นรูปแบบมาตรฐานในการบันทึกวิดีโอที่บันทึกบนแผ่น CD - ROM โดยการใช้ MPEG ในการบีบอัดภาพมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ Karaoke CD ” จัดอยู่ในมาตรฐาน Write Book

ดิเรก วงศ์วานิช (2545:3) กล่าวว่าคำอธิบายที่ง่ายที่สุดของวีซีดี ก็คือมันก็เหมือนกับแผ่นซีดีที่เราไว้ฟังเพลงนั่นเอง เพียงแต่ปรับเปลี่ยนจากเก็บข้อมูลแบบที่เป็นเพลงเป็นไฟล์วิดีโอที่เท่านั้นเอง ในปัจจุบันวีซีดีเป็นรูปแบบของความบันเทิงแบบใหม่ที่กำลังจะเข้ามาแทนที่วิดีโอเทปอย่างช้าๆ เนื่องจากแผ่นวีซีดีมีขนาดเล็กพกพาง่าย และเครื่องวีซีดีมีราคาถูก หาซื้อได้ง่าย อีกทั้งยังง่ายต่อการแจกจ่ายให้ชมฉาย วางขายกันเกลื่อนกลาดในรูปแบบวีซีดี ก็เป็นแรงดึงดูดให้ ผู้บริโภคมีความต้องการมากขึ้น จึงเป็นที่นิยมสูงสุดอย่างรวดเร็วและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงแม้ว่าจะมีปัญหาดลิขสิทธิ์เข้ามาเกี่ยวข้องก็ตาม

สรุปได้ว่า วิซีดีคือการบันทึกข้อมูลภาพเคลื่อนไหวและเสียงหรือเรียกว่าวิดีโอโดยใช้รูปแบบการบีบอัดแบบ MPEG 1 ลงสู่แผ่น CD นั้นเอง แต่ในการบันทึกข้อมูลลงในแผ่น CD ไม่ใช่เพียงแค่คัดลอกหรือก๊อปปี้ข้อมูลลงในแผ่น CD แค่นั้น แต่ต้องมีวิธีการที่ถูกต้องตามหลักมาตรฐาน (White Book) เพื่อให้วีซีดีนั้นสามารถให้ใช้ได้ทั้งกับเครื่องคอมพิวเตอร์และเครื่องเล่น VCD, DVD ทั่วไปได้

2. ข้อได้เปรียบระหว่างวีซีดีกับสื่ออื่น

2.1 ข้อได้เปรียบของวีซีดีเหนือวีดิทัศน์

2.1.1 วิซีดี (Video CD) แผ่น วิซีดีเล่นได้กับเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลที่มีหน่วยขับ CD - ROM XA และ MPEG video card หรือเล่นกับเครื่องเล่น CD-I ที่มี FMV cartridge หรือเครื่องเล่นอีกหลายประเภทที่ผลิตออกมาในอนาคตก็นี่ เนื่องจาก MPEG เป็นมาตรฐานสากล จึงทำให้บริษัทต่างๆผลิตอุปกรณ์ที่สามารถบันทึก บีบอัด และเล่น MPEG video ได้ และเพราะไม่มีการจำกัดให้อยู่ในโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งจึงทำให้ MPEG video เล่นได้กับเครื่องเล่นที่เล่นแผ่น Red Book และ Yellow Book ได้ถ้ามีโปรแกรมเฉพาะ เช่น โปรแกรม Reel Magic และตัวเชื่อมต่อที่เหมาะสมถูกต้อง

2.1.2 วิดีทัศน์ (Video) ในการใช้เพื่อความบันเทิงในบ้านวิซีดีจะมีข้อได้เปรียบกว่าการใช้ม้วนวีดิทัศน์หลายประการ เช่น แผ่นวีซีดี มีขนาดเล็ก มีความทนทานสูง ราคาไม่แพง ในขณะที่ม้วนวีดิทัศน์จะมีการเสื่อมสภาพได้ในภายหลังจากการเล่นบ่อยครั้ง ต้องมารีเทปย้อนกลับก่อนเล่นทุกครั้ง และข้อมูลถูกทำลายได้โดยสนามแม่เหล็กเหล่านี้ เป็นต้น (กิดานันท์ มลิทอง, 2541)

2.2. ข้อได้เปรียบของวีซีดีเหนือดีวีดี

2.2.1 วิซีดี (Video CD) หรือในบางครั้งเรียกว่า VCD เป็นมาตรฐานในการบันทึกภาพและเสียงโดยใช้รูปแบบของแผ่นซีดีและสามารถเรียกได้ว่าเป็นกองหน้าของ DVD - Video เนื่องจากความจำกัดในเรื่องของความจุและความเร็วของรูปแบบวีดี จึงทำให้คุณภาพของวีซีดี ถูกจำกัดตามไปด้วยจนทำให้มีความใกล้เคียงกับแถบวีดิทัศน์ VHS แต่มีข้อได้เปรียบกว่า DVD - Video คือ

ราคาวีซีดีเปรียบในเรื่องราคาที่ถูกกว่า ดีวีดีทั้งในด้านราคา เครื่องเล่น และแผ่นวีซีดี แผ่นหนึ่งจะมีราคาใกล้เคียงกับวีดิทัศน์ 1 ม้วนเท่านั้น

มาตรฐานทั่วโลกวีซีดี สามารถแก้ปัญหาในเรื่องความเข้ากันได้ระหว่างระบบโทรทัศน์ 525/60 (NTSC) และ 625/50 (PAL) ภาพยนตร์ได้ถูกบันทึกในรูปแบบที่ออกออกแบบมาเพื่อให้เล่นกับ โทรทัศน์ระบบใดระบบหนึ่งได้ แต่ละรูปจะถูกแปลงสำหรับเล่นบนโทรทัศน์

อีกระบบหนึ่งโดยการใส่กรอบภาพซ้ำหรือลดกรอบภาพลงหรือโดยเพิ่มแถบดำในส่วนบนหรือส่วนล่างหรือโดยตัดเส้นในส่วนบนและส่วนล่างออก

2.2.2 ดีวีดี (DVD- Video) จะบันทึกภาพในรูปแบบที่สอดคล้องกับระบบการเล่นเช่นเดียวกับ Video CD แต่จะใช้รูปแบบเสียงที่แตกต่างกัน 2 รูปแบบคือ Dolby Digital สำหรับระบบ NTSC และ MPEG-2 สำหรับระบบ PAL จะมีเครื่องเล่นดีวีดีหลายระบบเท่านั้นที่สามารถเล่นแผ่นระบบใดก็ได้โดยไม่ต้องต่อโทรทัศน์ให้ถูกระบบ แต่สิ่งนี้ไม่เป็นปัญหาเลยถ้าเล่นบนคอมพิวเตอร์

มาตรฐานดีวีดี จะรวมรหัสเพื่อให้ผู้ผลิตสามารถใช้ในการป้องกันการเล่นที่ซื้อในต่างประเทศได้ แต่วีซีดี ไม่มีรหัสเช่นนั้น

ฐานที่มั่นคง เครื่องเล่นวีซีดีขายได้มากกว่า 11 ล้านเครื่องซึ่งจะเป็นในทวีปเอเชียและยุโรปเป็นส่วนใหญ่ แผ่น วีซีดี สามารถเล่นได้กับเครื่องเล่น CD-1 และคอมพิวเตอร์ที่มีหน่วยขับ CD-ROM พร้อมแผงวงจร MPEG-1 และขณะนี้วีซีดี มากกว่า 7,000 เรื่องทั่วโลก (กิดานันท์ มลิทอง . 2541)

ความเข้ากันได้ของ วีซีดีและ ดีวีดี เครื่องเล่น ดีวีดี และหน่วยขับ DVD-ROM จะสามารถเล่นแผ่น วีซีดี ได้ถ้ามีฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ที่ถูกต้องเหมาะสม

3. การเขียนบทวีซีดี

การเขียนบทวีซีดี ซึ่งผู้วิจัยนำการเขียนบทวีดีทัศน์มาประยุกต์ใช้ในการเขียนบทวีซีดีดังนี้

การเขียนบทวีซีดีเป็นการเขียนชี้แจงขั้นตอนการพัฒนาวีซีดี ในรายละเอียดทั้งส่วนภาพ (Video) และเสียง (Audio) ซึ่งขั้นนี้เป็นขั้นที่ต้องใช้การสร้างจินตนาการ และประสบการณ์ของผู้เขียนบทเป็นอย่างมาก ชิน คล้ายปาน และคณะ (2528 : 31) ได้เสนอขั้นตอนการเขียนบทถ่ายทำไว้ดังนี้

- 3.1 รวบรวมข้อมูลและทรัพยากรที่จะนำมาทำบทเรียน
- 3.2 คัดเลือกเนื้อหาให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของบทเรียน
- 3.3 กำหนดรายละเอียดในบทตามความสามารถของอุปกรณ์ที่มีอยู่
- 3.4 ผู้เขียนบทต้องเคาะความรู้สึกว่าผู้ชมต้องการอะไร และจะต้องสนองตอบอย่างไร
- 3.5 ความต่อเนื่องของเนื้อหาเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องให้ผู้ชมคอยติดตาม
- 3.6 ภาพและคำบรรยายจะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน

3.7 ข้อความที่ใช้เขียนบทจะต้องใช้ประโยคง่ายๆ สั้นๆ แต่สื่อความหมายได้ดีและเขียนให้อ่านง่าย

3.8 บทจะต้องดึงดูดความสนใจ

4. การออกแบบบทเรียนวิธีดี

ในการสร้างวิธีดีฝึกทำรำพื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา ตำราเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิธีดี ในวิชานาฏศิลป์นั้น นักวิชาการศึกษาที่วิจัยและพัฒนาวิธีดีส่วนใหญ่เป็นการสอนในระดับประถมศึกษา เนื่องจากผู้เรียนมีจำนวนมากในขณะที่ครูผู้สอนนาฏศิลป์ไทยมีจำนวนน้อย จะเห็นได้จากปัญหาที่เกิดขึ้นคือ บุคลากรที่มีความชำนาญด้านนาฏศิลป์มีจำนวนน้อยกว่าความต้องการ ของโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ (สมเกียรติ วรรณเฉลิม .2542 : 1) ดังนั้น การสร้างรายการวิธีดีการสอนนาฏศิลป์ จึงมีผู้วิจัยเกี่ยวกับวิธีดีการสอนนาฏศิลป์ไว้หลายท่าน โดยมีลำดับขั้นตอนในการสร้าง ดังนี้

4.1 การวางแผน ในการวางแผนเพื่อการพัฒนาวิธีดีนั้น มีส่วนต้องนำมาพิจารณา 3 ประการ ดังนี้

4.1.1 การวิเคราะห์หลักสูตร เนื้อหา และผู้เรียน เพื่อให้ได้มาซึ่งโครงสร้างเนื้อหาวัตถุประสงค์ของบทเรียน และความต้องการของผู้เรียน

4.1.2 การกำหนดวัตถุประสงค์ เป็นการระบุสิ่งที่คาดหวังว่าผู้เรียนจะได้รับอะไรหลังจากการเรียนรู้

4.1.3 การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหา และความรู้หรือทักษะที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน

4.2 การออกแบบบทเรียน หลังจากที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร เนื้อหา ผู้เรียน และได้กำหนดวัตถุประสงค์ รวมทั้งกิจกรรมการเรียนรู้แล้วจึงนำมาเป็นแนวทางในการออกแบบบทเรียน ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

4.2.1 ศึกษารายละเอียดเนื้อหาการฝึกปฏิบัติทำนาฏยศัพท์ และภาษาท่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามอาจารย์ผู้สอนนาฏศิลป์จำนวน 10 ท่าน จาก 10 โรงเรียน เพื่อนำมาวิเคราะห์ และได้ทำนาฏยศัพท์ และภาษาท่าที่เหมาะสมสำหรับนำมาสอนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 3 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยแบ่งเป็นนาฏยศัพท์จำนวน 9 ท่า ได้แก่ จีบหงาย จีบคว่ำ วงบน วงกลาง วงล่าง กระทุ้ง กระดก ชี้อะเนี้ยว สอดมือ และภาษาท่า จำนวน 9 ท่า ได้แก่ ตัวเรา ท่ารับ ท่ารัก ท่ายิ้ม ท่าอาย ท่าโกรธ ท่าเศร้าโศก ท่าดม

ทำอวพร และสามารถนำมาทำมาใช้ประกอบทำร่ำในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้ โดยนำทำทั้งหมด มาศึกษารายละเอียด เพื่อนำมาสร้างรายการวิทัศน์

4.2.2 แบ่งเนื้อหาที่จะนำมาใช้ทดลองออกเป็น 2 บทเรียนคือ บทเรียนที่ 1 นาฏยศัพท์บทเรียนที่ 2 ภาษาท่า

4.2.3 การสร้างสตอรี่บอร์ด เป็นขั้นตอนการออกแบบการนำเสนอเนื้อหา ทั้งที่เป็นข้อความกราฟิก ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียง โดยการออกแบบลักษณะของจอภาพ ที่ผู้เรียน จะได้เห็นบนหน้าจอ เพียงแต่สตอรี่บอร์ดเป็นการออกแบบลงบนกระดาษ ซึ่งลักษณะเช่นเดียวกับการสร้างสตอรี่บอร์ดสำหรับการผลิตสไลด์หรือโทรทัศน์นั่นเอง

4.3 การสร้างบทเรียน เป็นขั้นตอนการดำเนินการสร้างบทเรียน โดยการแปลงบท หรือสตอรี่บอร์ดให้เป็นบทเรียนวีซีดีฝึกทำร่ำพื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทยรวบรวมข้อมูล จากเอกสาร ข้อมูลหลายๆ ด้าน ซึ่งมีขอบข่ายกว้างขวางและเจาะลึก ซึ่งต้องเลือกเอกสารเพื่อให้ได้กระบวนการ สร้างบทที่มีประสิทธิภาพสูงสุดทุกขั้นตอน ดังนี้

4.3.1 การเขียนบท เตรียมเนื้อเรื่องที่จะนำไปเขียนบททำวีซีดี

4.3.2 เตรียมการทำวีซีดีโดยเตรียมการเขียนไต่เตลื้อเรื่อง และฉากหลัง

4.3.3 เตรียมเกี่ยวกับโปรแกรม เครื่องบันทึกเสียง และอุปกรณ์ต่างๆ

4.3.4 การตัดต่อภาพ เตรียมอุปกรณ์เครื่องตัดต่อภาพ

4.3.5 การบันทึกเสียง ดำเนินการบันทึกเสียงคำบรรยาย คนตรีประกอบ

4.3.6 ตรวจสอบบทวีซีดี เตรียมอุปกรณ์เครื่องบันทึกวีซีดี เครื่องรับโทรทัศน์ เพื่อเปิดดูรายการที่ถ่ายทำและตัดต่อเสร็จแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขส่วนที่บกพร่อง

4.3.7 เสนอรายการ นำวีซีดีเสร็จสมบูรณ์แล้วนำมาเปิดดู

ตามที่กล่าวมาโดยย่อนี้ เป็นหลักกว้างๆ ในการวางแผนทำวีซีดีในทาปฏิบัติ จะต้อง ศึกษารายละเอียดแต่ละหัวข้ออย่างลึกซึ้ง

4.4 การประเมินและการแก้ไขบทเรียน เพื่อทราบประสิทธิภาพ ของบทเรียนที่ได้ จัดทำขึ้น ก่อนจะนำมาใช้งาน ซึ่งการประเมินบทเรียนนั้นต้องมีการกระทำทั้งในรูปแบบของการ ประเมินระหว่างการสร้างบทเรียน และการประเมินเพื่อสรุปรวบยอด ในการประเมินระหว่างการ สร้างบทเรียนนั้น ควรเริ่มตั้งแต่ในะยะที่กำลังดำเนินงาน การเขียนโครงร่างเชิง เนื้อหา ออกแบบ แนวการสอน สร้างบทฉบับร่าง โดยขอความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านเนื้อหา ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านเทคนิคการผลิตสื่อมาให้ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ซึ่งอาจจะทำได้อย่างไม่เป็นทางการนัก แต่จะให้ผลดีอย่างมากต่อการสร้างบทเรียนอย่างมีคุณภาพ หลังจากได้แก้ไขปรับปรุงตาม ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิข้างต้นแล้ว ก็ต้องมีการทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างหรือประชากรที่

เป็นกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจะต้องเลือกสรรให้เป็นตัวแทนที่ดี กล่าวคือมีผู้เรียนทั้งในกลุ่มเก่ง ปานกลาง และอ่อน มีทั้งเพศหญิงและชาย เป็นต้น การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน ในขณะที่กำลังใช้บทเรียนเป็นสิ่งที่ควรกระทำ อีกทั้งข้อมูลจากผู้เรียนในแง่ผลสัมฤทธิ์และเจตคติต่อบทเรียนจะต้องนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาบทเรียนก่อนที่นำไปเผยแพร่

ในการพัฒนาวิธีฝึกทำรายพื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ขั้นตอนดังกล่าวในการพัฒนาวิธีฝึก ซึ่งหาการพัฒนาวิธีฝึกนี้ มีความจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนและเตรียมการเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นในด้านการวางแผน การออกแบบบทเรียน การสร้างบทเรียน การประเมินและแก้ไขบทเรียน

จากเอกสารดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า วิธีฝึกมีข้อดีหลายประการเหมาะที่จะนำมาใช้ในการศึกษา วิธีฝึกสามารถนำมาใช้เป็นการเรียนการสอนในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย “เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ” โดยเฉพาะในกรณีที่ครูไม่พอ หรือมีผู้เรียนจำนวนมาก และยังใช้เป็นการเรียนการสอนของครูในขณะจัดการเรียนการสอนเพื่อแสดงเรื่องราวและสาธิตจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ซึ่งดีกว่าการอธิบายของครูเพียงอย่างเดียว เช่น การนำประสบการณ์จากภายนอกมาเสริมในบทเรียน นอกจากนี้ในการสอนปัจจุบันยังพบปัญหาต่างๆ เช่น ครูมีภาระการสอนมาก ครูไม่มีทักษะการสอนที่ดี ขาดความรู้ จำนวนนักเรียนมากเกินไป รวมทั้งนักเรียนมีความสามารถที่แตกต่างกัน ซึ่งปัญหาต่างๆ วิกฤตการณ์สามารถนำมาช่วยแก้ไขได้เพราะคุณสมบัติและคุณค่าของวิธีฝึกที่กล่าวมาข้างต้น ประกอบกับเป็นยุคที่การสื่อสารเฟื่องฟู มีดาวเทียมไทยคม ซึ่งช่วยสร้างโอกาสในการเรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการอีกหลายด้าน ช่วยส่งเสริมพัฒนาการศึกษาของไทยให้อยู่ในรูปแบบที่สอดคล้องนำสังคมไทยไปสู่อนาคตที่ดี อันจะนำไปสู่สังคมของการเรียนรู้ ซึ่งวิธีฝึกสามารถนำมาใช้ในการศึกษาได้อย่างมีคุณค่า ดังนี้

1. เป็นสื่อการสอนที่สามารถนำสื่อหลายอย่างมาใช้ร่วมกันได้
 2. ใช้สอนได้ทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่
 3. มีประสิทธิภาพในการสื่อสารสูง เสมือนจริง เนื่องจากมีทั้งภาพและเสียง
 4. ใช้แก้ปัญหาการขาดแคลนครู และใช้สอนแทนครูได้
 5. เป็นสื่อที่ครูสร้างขึ้นได้เองโดยไม่ยากนัก
5. การหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ

การหาประสิทธิภาพของสื่อการสอน เป็นกระบวนการตรวจสอบ และพิจารณาคุณค่าของสื่ออย่างมีระบบ ก่อนที่จะนำสื่อไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ

สูงสุดต่อไป ในการหาประสิทธิภาพสื่อการสอน มีผู้ให้ความหมายและความสำคัญไว้หลายประการ ดังนี้

อิทธิพร ศรียมก (2522 :211) กล่าวถึงการประเมินผลสื่อการสอนว่า หมายถึง การตรวจสอบคุณภาพของสื่อการสอนนั้นๆ ว่ามีคุณภาพดีเพียงใด ช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ถ้าไม่เป็นเพราะเหตุใด ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลสื่อการเรียนการสอนจะสามารถนำมาปรับปรุงสื่อการสอนให้มีคุณภาพต่อไป นอกจากนี้ อิทธิพร ยังกล่าวถึงความสำคัญของการหาประสิทธิภาพสื่อว่า สื่อที่จัดทำขึ้นนั้นมีความมั่นใจว่ามีคุณภาพหรือไม่ มีความมั่นใจว่าสื่อ่นั้นสามารถทำให้การเรียนการสอน บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริงหรือไม่ และถ้าจะผลิตสื่อออกมาเป็นจำนวนมาก การทดสอบหาประสิทธิภาพจะเป็นหลักประกันว่าผลิตออกมาแล้วใช้ได้ มิฉะนั้นจะเสียเงิน เสียเวลาเปล่า เพราะผลิตออกมาแล้วใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้ (อิทธิพร ศรียมก. 2525 :246)

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2533 :127) กล่าวถึงการประเมินสื่อการเรียนการสอนว่าเป็นการพิจารณาหาประสิทธิภาพและคุณภาพของสื่อการเรียนการสอน ดังนั้น การประเมินสื่อจึงเริ่มด้วยการกำหนดปัญหา หรือคำถามเช่นเดียวกับการวิจัย ด้วยเหตุนี้การประเมินสื่อจึงเป็นการวิจัยอีกแบบหนึ่งที่เรียกว่า การวิจัยและประเมิน (Evaluation Research)

สรุปได้ว่า การหาประสิทธิภาพสื่อการสอน เป็นขั้นตอนที่สำคัญของการผลิตสื่อการสอน ทำให้เราทราบว่าสื่อการสอนนั้นมีคุณภาพและประสิทธิภาพเพียงใด สามารถช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาสื่อการสอนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ขั้นตอนการหาประสิทธิภาพ การทดสอบประสิทธิภาพเป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้ทราบว่า เมื่อใช้สื่อกับนักเรียนแล้วจะเกิดประสิทธิผลในการเรียนการสอนมากน้อยเพียงใด

ฉลองชัย สุรวัฒนบุรณ (2528 : 214-215) กล่าวถึงขั้นตอนการทดสอบหาประสิทธิภาพของสื่อว่า จะต้องนำไปทดลองใช้ (Try out) เพื่อปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปทดลองสอนจริงเพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขเสร็จแล้วจึงดำเนินการผลิตเป็นจำนวนมาก หรือใช้สอนในชั้นเรียนตามปกติ การทดลองมีขั้นตอน ดังนี้

1. ทดลองกับผู้เรียนแบบเดี่ยว โดยทดลองใช้กับผู้เรียน ซึ่งมีระดับความรู้ความสามารถอ่อน ปานกลาง และเก่ง ระดับละ 1 คน คำนวณหาประสิทธิภาพของสื่อแล้วปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น
2. ทดลองกับผู้เรียนเป็นกลุ่ม ตั้งแต่ 6-10 คน ทั้งผู้เรียนที่เก่งและอ่อน คำนวณหาประสิทธิภาพของสื่อแล้วปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

3. ทดลองภาคสนาม เป็นการทดลองกับเด็กนักเรียนทั้งชั้น 40-100 คน คำนวณหาประสิทธิภาพของสื่อแล้วปรับปรุงแก้ไข ผลลัพธ์ที่ได้ควรจะใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ต่ำกว่าเกณฑ์ได้ไม่เกิน 2.5 %

สมพร จารุณัญ (2535:34-35) ได้กล่าวถึงการประเมินผลสื่อการสอนเพื่อปรับปรุงไว้ 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การประเมินผลแบบตัวต่อตัว การประเมินผลแบบตัวต่อตัวนี้ เกิดขึ้นจากนักพัฒนาการเรียนการสอน โดยการประเมินสื่อการเรียนการสอนกับผู้เรียนคนหนึ่งซึ่งเป็นตัวแทนที่ดีของกลุ่ม ผู้ประเมินจะต้องจับปฏิกิริยาของผู้เรียนเพื่อค้นหาข้อบกพร่อง ข้อผิดพลาด หรือการตกหล่นเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่อาจปรากฏอยู่ในการเรียนการสอน ตลอดจนลักษณะของการลังเลและความเข้าใจผิดต่อสื่อ ว่ามีบ้างหรือไม่ และจะมีการทดสอบพฤติกรรมของผู้เรียนด้วย ผู้ประเมินจะต้องตีความของข้อมูลที่ได้ทั้งหมดด้วยความระมัดระวังพร้อมไปกับการพิจารณาให้สอดคล้องสัมพันธ์กับกระบวนการวิธีที่ใช้ด้วย

2. การประเมินผลในกลุ่มย่อย เป็นการประเมินที่ทำกับผู้เรียนจำนวน 10-20 คน ควรใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง หรือเลือกแต่ละบุคคลที่เป็นตัวแทนของผู้เรียนจริงๆ ในการดำเนินการสอนใช้สภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงที่สุด ผู้ออกแบบจะสังเกตการเรียนการสอน ผลของการประเมินในกลุ่มย่อยจะเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับกระบวนการแก้ไขปรับปรุง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะช่วยให้มีการตรวจสอบและเปลี่ยนแปลงสื่อการเรียนการสอนทั้งหมด เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าจะสามารถนำไปใช้ให้บรรลุจุดประสงค์ของการเรียนรู้ได้ดีที่สุดเพราะผู้ออกแบบสามารถปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงส่วนที่ล้มเหลว เช่น ปรับปรุงส่วนที่พบว่าน่าเบื่อให้น่าสนใจขึ้น ปรับปรุงหรือเพิ่มเติมข้อมูลทดสอบที่ใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้ให้ชัดเจน กะทัดรัด และถูกต้องตามเนื้อหาเป็นต้น

3. ประเมินผลกับผู้เรียนที่เป็นจริงประมาณ 30 คน ผู้ประเมินจะต้องสร้างสถานการณ์ของการเรียนการสอนที่เป็นแบบฉบับของสถานการณ์จริงซึ่งจะนำสื่อการเรียนการสอนทั้งหมดไปใช้อย่างต่อเนื่อง การใช้สื่อการสอนตามที่วางแผนไว้ ผลการประเมินจะเป็นเครื่องชี้ประสิทธิภาพของการเรียนรู้ การยอมรับได้และความน่าสนใจ ดังนั้น ข้อมูลจากการประเมินจากสภาพใช้จริงจึงเป็นพื้นฐานสำหรับการปรับปรุง

แก้ไขผลผลิตเพื่อใช้ในการเรียนการสอน ถึงแม้ว่าการออกแบบอาจจะดำเนินการตาม ขั้นตอนวิธีการตีความจากทฤษฎีของการเรียนการสอนอย่างใกล้ชิด แต่ข้อมูลจากการประเมินผลก็มีแนวโน้มว่าจะช่วยให้เกิดการปรับปรุงแก้ไขสื่อการเรียนการสอน ทั้งหมดให้สามารถนำไปใช้ให้บรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ได้มากที่สุด

เมเยอร์ (Mayer. 1984 :35-344 อ้างถึงใน สุกัญญา เทียงแท้ .2547 : 18) ได้อธิบายขั้นตอนสำคัญของการวิจัยและพัฒนาชุดฝึกไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การพิจารณาจากกลุ่มเพื่อน (Judgement by Peers) โดยให้ศึกษาชุดฝึกทีละชุด หลังการศึกษาผู้พัฒนาชุดฝึกจะสอบถามความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับชุดฝึก จากนั้นจึงร่วมกันพิจารณาหาข้อบกพร่องเป็นรายหน้า และหลังจากนั้นให้ผู้ศึกษาชุดฝึกตอบแบบสอบถาม แบบประมาณค่า และแบบปลายเปิด เพื่อนำไปวิเคราะห์หาข้อบกพร่องต่อไป

2. ทดลองกับกลุ่มเล็ก (Trial with Small Group) จากอาสาสมัคร 3-5 คน มีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน มีการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน หลังศึกษาเสร็จผู้ศึกษาชุดฝึกจะร่วมกันอภิปรายชี้แจงถึงข้อบกพร่องของชุดฝึกเพื่อแก้ไขต่อไป

3. ทดลองกับชั้นเรียนที่เป็นตัวแทน (Trial with Representative Class or Classes) ดำเนินการคล้ายขั้นตอนที่ 2 คือ ให้มีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน เนื่องจากการทดลองใช้สื่อในขั้นตอนนี้ ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวนมาก ไม่สะดวกในการสัมภาษณ์หรืออภิปรายแบบเดิม ข้อมูลที่ได้จากการทดลองก่อนเรียนและหลังเรียน และจากแบบสอบถามจะได้รับการวิเคราะห์เพื่อหาข้อบกพร่องของสื่อที่ต้องปรับปรุงแก้ไขต่อไป

เอสพิชและวิลเลียมส์ (Espich and Williams.1967 :75-79 อ้างถึงใน สุกัญญา เทียงแท้ . 2547 : 18) ได้อธิบายถึงขั้นตอนการใช้และปรับปรุงแก้ไขสื่อการสอน และบทเรียนสำเร็จรูปไว้ 3 ขั้นตอนดังนี้

1. การทดสอบทีละคน (One to One Testing) จากกลุ่มตัวอย่างที่มีการเรียนระดับต่ำกว่า ปานกลางเล็กน้อย จำนวน 2-3 คน เพื่อให้ศึกษาสื่อที่พัฒนาขึ้น และหลังจากการศึกษาผู้พัฒนาจะสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อบกพร่องของสื่อจากกลุ่มตัวอย่างนั้น

2. ทดลองกับกลุ่มเล็ก (Small Group Testing) ใช้กลุ่มตัวอย่าง 5-8 คน ดำเนินการคล้ายขั้นตอนที่ 1 แต่ให้กลุ่มตัวอย่างได้รับการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนด้วย เพื่อนำผลไปวิเคราะห์ทดสอบประสิทธิภาพของสื่อ โดยอาศัยเกณฑ์มาตรฐาน 90/90 โดย 90 ตัวแรก หมายถึง คะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 90 ขึ้นไป ส่วน 90 ตัวหลัง หมายถึง ผู้เรียนร้อยละ 90 ของผู้เรียนทั้งหมดสามารถทำการทดสอบข้อหนึ่งๆได้ถูกต้อง หากผลการวิเคราะห์เป็นไปตามเกณฑ์ดังกล่าว ก็ปรับปรุงแก้ไขเฉพาะส่วนที่บกพร่องเพื่อนำไปทดลองใช้ในตอนที่ 3 ต่อไป

3. การทดสอบภาคสนาม (Field Testing) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชากรเป้าหมายจริง โดยผู้พัฒนาสื่อจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการทดลองด้วย แต่จะอาศัยครูผู้สอนดำเนินการแทน โดยใช้วิธีดำเนินการเช่นเดียวกับตอนที่ 2

เกณฑ์หาค่าประสิทธิภาพการกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ เป็นการคาดหมายว่าผู้เรียน จะบรรลุจุดประสงค์ หรือเปลี่ยนพฤติกรรม เป็นที่พึงพอใจของผู้ประเมิน โดยกำหนดให้เป็น เปอร์เซ็นต์ผลเฉลี่ยของคะแนนการทำงานและการประกอบกิจกรรมของผู้เรียนทั้งหมด นั่นคือ E1/E2 หรือประสิทธิภาพของกระบวนการ/ประสิทธิภาพของผลลัพธ์

ประสิทธิภาพของกระบวนการ คือการประเมินพฤติกรรมต่อเนื่อง (Tramitional Behavior) ของผู้เรียน ได้แก่การประเมินกิจกรรมกลุ่ม งานที่มอบหมายและกิจกรรมอื่นๆที่ผู้สอน กำหนดไว้

ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ คือการประเมินพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (Terminal Behavior) โดยพิจารณาจาก การสอบหลังเรียนและการสอบไล่ (อุยววรรณ ปาลิยะ. 2543 - 14)

เสาวนีย์ สิกขานันท์ (2528 : 294-295) เสนอแนวทางในการหาประสิทธิภาพชุด การสอน โดยถือหลักแบบสมรรถฐาน คือ ถือเกณฑ์ 90/90 โดยใช้สูตรคำนวณหาประสิทธิภาพ ดังนี้

$$E_1 = \frac{\left(\frac{\sum x}{N} \right) \times 100}{A}$$

$$E_2 = \frac{\left(\frac{\sum F}{N} \right) \times 100}{B}$$

โดยที่ E_1 หมายถึง ประสิทธิภาพของกระบวนการที่จัดไว้ในชุดการสอน คือ เป็นร้อยละ จากการทำแบบฝึกหัดและ/หรือประกอบกิจกรรมการเรียนรู้

E_2 หมายถึง ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ พฤติกรรมที่เปลี่ยนในตัวผู้เรียนเป็นร้อยละ จากการทำแบบทดสอบหลังเรียนและ/หรือประกอบ กิจกรรม หลังเรียน

$\sum x$ หมายถึง คะแนนรวมของผู้เรียนจากการทำแบบฝึกหัด และ/ หรือการทำ ประกอบกิจกรรมการเรียนรู้

$\sum F$ หมายถึง คะแนนรวมของผู้เรียนจากการทำการทดสอบหลังเรียน หรือการ ประกอบกิจกรรมหลังเรียน

N หมายถึง จำนวนผู้เรียน

A หมายถึง คะแนนเต็มของแบบฝึกหัด หรือกิจกรรมการเรียนรู้

B หมายถึง คะแนนเต็มของแบบทดสอบหลังเรียนหรือกิจกรรมหลังเรียน

สรุปได้ว่าประสิทธิภาพของสื่อการสอนต้องมีเกณฑ์ในการประเมินประสิทธิภาพ ซึ่งมีแนวคิดในการประเมินหลายแนวทาง ส่วนการที่จะตัดสินใจ เลือกแนวคิดในการกำหนดเกณฑ์การหาประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ความสอดคล้องและกระบวนการใช้สื่อแต่ละประเภทที่สร้างขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้าง วิชิตี ในกิจกรรมนาฏศิลป์นั้นยังไม่มีปรากฏ ผู้วิจัยจึงนำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ทำจากรายการวิทยุทัศน์ ซึ่งได้พัฒนาเป็นวิธิตีในเวลาต่อมา

อนันต์นพ นิรมล (2531 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ กิจกรรมนาฏศิลป์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนจากเทปโทรทัศน์กับการสอนปกติ ผลการวิจัยพบว่าผลการเรียนรู้ทางด้านกิจกรรมนาฏศิลป์ภาคปฏิบัติของนักเรียนที่เรียนจากเทปโทรทัศน์ สูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยการสอนปกติ

สุรณีย์ ขจัดภัย (2541 : 43) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกิจกรรมนาฏศิลป์จากการดูวีดิทัศน์วิชากิจกรรมนาฏศิลป์เรื่องการแสดงประกอบเพลงระบำดอกบัว ของนักเรียน 2 กลุ่ม คือกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 20 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนจากรายการวิทยุทัศน์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนจากการสอนแบบปกติ

สมเกียรติ วรรณเฉลิม (2542 : 40) ที่ได้ศึกษาวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองจำนวน 15 คนที่เรียนด้วยรายการวิทยุทัศน์กับกลุ่มควบคุมจำนวน 15 คน ที่เรียนด้วยการสอนแบบปกติ พบว่า นักเรียนการเรียนรู้กิจกรรมนาฏศิลป์ที่เรียนด้วยรายการวิทยุทัศน์กับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนแบบปกติ เรื่องนาฏศิลป์โขนเบื้องต้น มีทักษะปฏิบัตินาฏศิลป์โขนเบื้องต้นสูงกว่า นักเรียนกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุกัญญา เทียงแท้ (2547. บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการสร้างรายการวิทยุทัศน์ เรื่องการฝึกทักษะทำนาฏยศัพท์รำโนราห์บูชาญ สำหรับนักศึกษาโปรแกรมนาฏศิลป์และการละครระดับชั้นปีที่ 3 สถาบันราชภัฏจันทรเกษมจำนวน 30 คนซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมผลการวิจัยพบว่า รายการวิทยุทัศน์เรื่อง เรื่องการฝึกทักษะทำนาฏยศัพท์รำโนราห์บูชาญ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.26/88.55 ซึ่งนักศึกษามีความพึงพอใจต่อการใช่วิดีโอทัศน์ในระดับมาก ซึ่งนักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีทักษะในการปฏิบัติทำนาฏยศัพท์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

สิริญา ภาพยนตร์ (2547) ได้วิจัยเรื่อง การชี้ดีการตูนเพื่อสอนเสริม วิชาคณิตศาสตร์ เรื่องการเปรียบเทียบเศษส่วนที่มีตัวส่วนไม่เท่ากันสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า

1. วิชชีดีการตูน เรื่องการเปรียบเทียบเศษส่วนที่มีตัวส่วนไม่เท่ากัน มีประสิทธิภาพ 71.74/75.50 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่องการเปรียบเทียบเศษส่วนไม่เท่ากัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนด้วยวิชชีดีการตูนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

รุจิรา ภูปาทา (2544) การผลิตวิชชีดีการตูน วิชาภาษาอังกฤษ เรื่อง ARTICLE สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการศึกษาได้วิชชีดีการตูน วิชาภาษาอังกฤษ เรื่อง ARTICLE ใช้เวลาในการนำเสนอ 15 นาทีได้ค่าดัชนีประสิทธิผล 0.66 แสดงว่าวิชชีดีการตูนมีประสิทธิภาพนำไปใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนได้ ซึ่งจะช่วยให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนกิจกรรมนาฏศิลป์นั้น ท่านผู้รู้หลายท่านได้กล่าวว่า วิชานาฏศิลป์เป็นวิชาที่วัดด้วยการปฏิบัติ เพื่อให้การเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพสูงสุดนั้น จำนวนนักเรียนก็จำเป็นที่จะต้องมีการจำกัด เพื่อการถ่ายทอดที่ สมบูรณ์และการดูแลอย่างทั่วถึง ประมาณ 10 - 15 คน ต่อ หนึ่งห้องเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่กล่าวข้างต้น ซึ่งการศึกษาจากเอกสารผลงานวิจัยทั้งหมดที่กล่าวข้างต้น แสดงให้ทราบว่า วิชชีดี เรื่อง การเรียนรู้โดยใช้วิชชีดีฝึกทำรำพื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทย สามารถนำมาใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีผู้วิจัยหลายท่านได้พิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสร้างวิชชีดี เรื่อง การเรียนรู้โดยใช้วิชชีดีฝึกทำรำพื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ขึ้นเพื่อนำมาใช้เป็นสื่อในการเรียนวิชานาฏศิลป์ ซึ่งเป็นวิชาทักษะปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสื่อดังกล่าวนี้จะสามารถช่วยแก้ปัญหาการเรียนการสอน วิชานาฏศิลป์ให้แก่ครูที่ไม่มีความรู้หรือขาดทักษะทางด้านนี้ และจะเป็นการพัฒนารูปแบบ สื่อการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

